

1 Psalmen bij Calvijn (1)

Dr. P. Vermeer (Wilsum, Duitsland)

Psalmen gaan over de hele breedte van het menselijke leven met zijn ups en downs. Psalmen zingen over alle facetten van het geloof. Terecht heeft Luther van de Psalmen gezegd dat het liederen zijn waarmee we ‘de heiligen van God recht in het hart kijken’. En in wezen sluit Calvijn zich daarbij aan wanneer hij het Psalmboek in 1558 typeert als een ‘anatomie van alle delen van de ziel’. Het brede spectrum aan gevoelens die een mens in zijn geloofsleven tegenkomt, vinden we in de Psalmen. Een mens kan zeer veel leren van de Psalmen. Volgens Calvijn onthullen de Psalmen essentiële zaken voor ons geloofsleven die anders verborgen zouden blijven.

In de voorrede op zijn commentaar op de Psalmen schrijft hij:

Nergens worden met meer helderheid de weldaden van God jegens de kerk en al zijn andere werken bekendgemaakt. Nergens wordt er zoveel over Gods reddende daden verteld, nergens vinden we zoveel schitterende bewijzen van Zijn vaderlijke voorzienigheid en zorg, en tot slot, nergens wordt ons een vollediger handleiding om God te prijzen aangeboden, nergens worden wij krachtiger gestimuleerd onze plichten als gelovigen te vervullen.

En nu moeten we hier wel even opletten. Want Calvijn heeft in zijn uitspraken over de waarde van het Psalmboek altijd de Psalmbundel als één geheel voor ogen gehad. Van oudtestamentici heb ik begrepen dat vandaag de dag ook steeds sterker de overtuiging doordringt dat het Boek van de Psalmen een zorgvuldig samengestelde compositie is met een inleiding (Ps. 1 en 2) en afsluiting (Ps. 146-150). Calvijn had het in zijn tijd dus al goed in de gaten. Hij was van oordeel dat je niet kon volstaan

met een selectie uit de Psalmen; ze moeten allemaal berijmd én gezongen worden. In Genève werden dan ook alle Psalmen daadwerkelijk gezongen.

Die praktijk heeft ook in Nederland lange tijd bestaan. In de negentiende eeuw kreeg de praktijk de overhand dat de predikant psalmversjes ging uitzoeken die naar zijn oordeel bij de preek pasten. En sindsdien zingen we gezangen. Dat wil zeggen: sindsdien stellen we onze eigen gezangen samen met flarden uit de psalmberijming. En dan nog zijn er mensen die denken vol te kunnen houden dat ze ‘psalmen’ zingen, dat Calvijn hun grote voorbeeld is en dat gezangen de kerk van het rechte pad afvoeren.

Wie met een beroep op Calvijn beweert dat je in de kerkdiensten vrijwel uitsluitend Psalmen mag zingen, moet consequent zijn en moet ervoor zorgen dat alle Psalmen daadwerkelijk gezongen worden. En ook dat je zo veel mogelijk héle Psalmen zingt, of anders in ieder geval afgesloten gedeelten uit de Psalmen. Wat ik maar wil zeggen: de gereformeerde traditie heeft zich vooral de afgelopen eeuwen wat dit betreft wel erg selectief beroepen op de Geneefse reformator.

Het is goed dat de Psalmen al jong worden geleerd, dan kunnen ze een leven lang mee. Terecht bestrijdt dr. Jan Smelik de nogal eens gehoorde opmerking dat het voor kinderen problemen zou geven om de teksten en melodieën van de Psalmen te leren. Dit is eenvoudig niet waar. Ouderen die de Psalmen in hun jeugd hebben geleerd, kunnen ze vaak ook op hoge leeftijd feilloos zingen, ook al is het geheugen in andere opzichten veel minder geworden. Gezongen teksten dringen namelijk dieper door dan gesproken teksten. In de Psalmen zingen we de Heere Zijn eigen Woord toe. Wie z’n kinderen de Psalmen onthoudt, bewijst hun daarmee een wel heel slechte dienst. Juist in de Psalmen klopt het hart van het ware geloofsleven. Dus laten we ook op de christelijke school de kinderen maar vooral trouw de Psalmen aanleren!

2 Psalmen bij Calvijn (2)

Prof. dr. H. J. Selderhuis (Apeldoorn, Nederland)

In gereformeerde kerken wordt veel gezongen. Het valt veel buitenstaanders op dat gereformeerde kerkgangers hun eigen psalmboekje meenemen. Dat zij dit doen, hebben ze te danken aan Calvijn. God moet geloofd worden en degenen die Hem kennen, willen niets anders doen. Gods Woord vraagt om een antwoord en dat antwoord kan op een prachtige manier gezongen worden, bij voorkeur met Gods eigen liedboek: de Psalmen. Calvijn beroept zich op Augustinus, die ook leert dat er geen betere liederen waren dan de Psalmen van David. De Psalmen zijn existentieel voor Calvijn, omdat voor hem de overeenkomsten tussen zijn eigen leven en dat van David duidelijk zijn. Die zijn even duidelijk als de overeenkomsten tussen de gereformeerden in Frankrijk en de Israëlieten in Egypte, tussen de kerk onderweg en Israël in de woestijn en tussen de gereformeerden in de verstrooiing en de Joden in de diaspora. De parallellen zijn zo duidelijk, dat de uitkomst wel moet zijn dat de Psalmen de nadruk leggen op en zingen over de omstandigheden van Calvijn en de leden van zijn kerk. Zo worden de Psalmen de liederen voor een kerk ‘onderweg’, voor gelovigen die de hemel als hun vaderland hebben en die geen andere plaats hebben die ze hun ‘thuis’ kunnen noemen. De gereformeerden zijn zo verliefd geworden op deze verzameling liederen, dat ze die gezongen hebben in voor- en tegenspoed, terwijl ze de wereldzeeën bevoeren, veldslagen uitvochten en preekten bij sterfbedden.

Achter deze visie school de angst voor ten minste twee problemen. Het eerste was de stille gemeente. Volgens de Reformatie had Rome het volk de mond gesnoerd. De priester zong een beetje in onverstaanbaar Latijn en mogelijk was er een koor dat deed wat juist de gemeente zou moeten doen. Daarom: weg met

de zingende geestelijkheid en met plaatsvervangende koren! Als de Bijbel zegt dat zelfs uit de mond van zuigelingen Gods lof voortkomt (vgl. Ps. 8:3), laat dan jong en oud ook zingen, onderwijs hen en geef hun iets te zingen – met andere woorden: een psalmboekje.

Dit brengt ons bij het tweede probleem. Dwalingen komen zingend de kerk binnen en een lied blijft langer hangen dan een preek. Omdat er al veel liederen waren die in strijd waren met de inhoud van de Bijbel, was Calvijn er een voorstander van om ook op dit gebied niet buiten de Schrift om te gaan. Muziek vergroot het effect van het Woord en wanneer Jesaja zegt dat hij tot God wil zingen (vgl. Jes. 5:1), dan merkt Calvijn op dat de leer beter verspreid wordt terwijl er gezongen wordt dan wanneer die ‘minder glorieus’ wordt doorgegeven. De melodie is als een vultrechter waardoor je de wijn in een vat giet. Op eenzelfde manier komen vergif en verwoesting in een mensenhart als verkeerde woorden op melodie gezet worden. Waarom zou je het risico nemen om menselijke ideeën te bezingen terwijl je al een compleet liederenboek met Goddelijke autoriteit kunt vinden in de Bijbel zelf?

Bovendien, je moet ook weten wat je zingt.